

УДК 502.13:629.5.081
Р 37

ПРОЦЕДУРА НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ З СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУДНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

І. В. Ремешевська, канд. техн. наук;
О. В. Белібова, магістр

Національний університет кораблебудування, м. Миколаїв

Анотація. Згідно з основними вимогами серії міжнародних стандартів ISO 14000 розроблено процедуру навчання персоналу з системи екологічного менеджменту суднобудівного підприємства. Запропоновано матрицю розподілу відповідальності за етапами процедури навчання для ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан», яка враховує специфіку технологічних процесів та організаційної структури суднобудівного підприємства.

Ключові слова: система екологічного менеджменту, процедура екологічного менеджменту, навчання персоналу, суднобудівне підприємство.

Аннотация. Согласно основным требованиям серии международных стандартов ISO 14000 разработана процедура обучения персонала системе экологического менеджмента судостроительного предприятия. Предложена матрица распределения ответственности по этапам процедуры обучения для ПАО «Николаевский судостроительный завод «Океан», которая учитывает специфику технологических процессов и организационной структуры судостроительного предприятия.

Ключевые слова: система экологического менеджмента, процедура экологического менеджмента, обучение персонала, судостроительное предприятие.

Abstract. According to the basic requirements of ISO 14000 international standards the personnel training procedure on the environmental management system of a shipbuilding enterprise has been developed. In accordance with the training procedure stages the responsibility assignment matrix for PJSC «Mykolayiv Shipyard «Okean» is proposed. This matrix takes into the account the features of technological processes and organizational structure of a shipbuilding enterprise.

Keywords: environmental management system, procedure of environmental management, personnel training, shipbuilding enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з вимог міжнародного стандарту ISO 14001 до підприємства є забезпечення відповідною освітою, підготовкою або практичним досвідом будь-якої людини, яка потенційно може здійснювати значущий вплив на навколишнє середовище [4]. Підприємство повинно встановити, запровадити та підтримувати процедури забезпечення інформованості своїх службовців або співробітників кожного рівня [3].

Навчання персоналу є найважливішим інструментом, за допомогою якого керівництво отримує можливість підвищувати потенціал людських ресурсів і впливати на формування організаційної культури. Також людський фактор є дуже важливим аспектом успішного екологічного розвитку підприємства. Ураховуючи, що значна кількість працівників може впливати на навколишнє середовище, підприємство повинно приділити увагу залученню їх до мінімізації цього негативного впливу та оптимізації споживання ресурсів із забезпеченням безпеки виробництва. Зниження якості навколишнього середовища може призвести до зниження продуктивності праці і, як наслідок, до збільшення економічних збитків підприємства.

Підготовка та інформування персоналу орієнтовані на забезпечення успішного виконання його функцій в рамках системи екологічного менеджменту (СЕМ) і в кінцевому підсумку ефективного впровадження та послідовного поліпшення СЕМ, підвищення екологічної результативності. З метою підвищення рівня навчання та обізнаності персоналу необхідно розробити чітку програму навчання з визначенням усіх етапів процедури.

До розробки процедури слід вибрати такий підхід, який відповідає галузі, характеру та масштабам діяльності, який задовольняв би потреби підприємства з точки зору подробиць, складності, часу, витрат та отримання надійних даних. Отже, процедура повинна бути строго індивідуалізованою, мати чіткий план та задокументовану програму навчання [2]. Розробляючи процедури навчання з СЕМ для персоналу суднобудівного підприємства, необхідно враховувати специфіку виробництва, технологічні особливості та його організаційну структуру.

Ураховуючи наявність на суднобудівному підприємстві великої кількості виробництв, технологій, технічного обладнання, вимоги щодо необхідних знань працівників у рамках упровадження СЕМ мають від-

різнятися. Найбільшу увагу до навчання потрібно приділити тим працівникам, діяльність яких може суттєво впливати на стан навколишнього середовища.

МЕТОЮ СТАТТІ є розробка процедури навчання персоналу з СЕМ, яка враховує специфіку технологічних процесів та організаційної структури суднобудівного підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Персонал підприємства, діяльність якого може впливати на стан навколишнього середовища, повинен усвідомлювати:

важливість відповідності екологічних показників процедурам і вимогам СЕМ;

значущість дійсного або потенційного впливу своєї діяльності на навколишнє середовище і користь для нього від персональної ефективності;

свою роль і відповідальність у справі досягнення відповідності вимогам СЕМ, особливо екологічним показникам, процедурам, підготовленості до аварійних ситуацій;

потенційні наслідки недотримання встановлених робочих процедур СЕМ.

Найбільшу увагу в навчанні з СЕМ слід приділити групі екологічного менеджменту (ГЕМ), яка відпо-

відає за розробку та впровадження СЕМ на підприємстві. У середньому ГЕМ складається з 5–7 фахівців – 1 чол. на 200 працюючих. Усі фахівці ГЕМ повинні в першочерговому порядку пройти навчання з упровадження СЕМ, а далі брати участь у підготовці та інформуванні іншого персоналу підприємства щодо основ екологічного менеджменту.

Підготовка персоналу з СЕМ повинна включати в себе різні компоненти, до яких належать:

інформування та спеціальна підготовка вищого керівництва в обсязі, необхідному для забезпечення підтримки впровадження, оцінки та перегляду системи менеджменту;

спеціальна підготовка керівників різних рівнів, яка відповідає їх позиції і ролі в СЕМ;

забезпечення знань і розуміння кожним співробітником місії, цілей, основних напрямків екологічної політики;

підготовка і перепідготовка персоналу з урахуванням змін діяльності підприємства.

З урахуванням технологічних та організаційних особливостей суднобудівного підприємства, вимог міжнародного стандарту ISO 14001 було запропоновано порядок проведення процедури навчання персоналу з СЕМ та виділено основні етапи її впровадження (табл. 1).

Таблиця 1. Порядок проведення процедури навчання персоналу з системи екологічного менеджменту суднобудівного підприємства

Вхід	Блок-схема	Етапи процесу	Вихід
Потреба в навчанні персоналу (постановка мети)	1	Формування заявок на навчання	Заявки на навчання
Заявки на навчання	2	Розробка плану навчання	План навчання
План навчання	3	Формування бюджету (кошторису) навчання	Бюджет (кошторис) навчання
Бюджет (кошторис) навчання	4	Вибір навчального центру (закладу), з яким доцільно співпрацювати	Відібраний навчальний центр (заклад), з яким доцільно співпрацювати
Відібраний навчальний центр (заклад), з яким доцільно співпрацювати	5	Розробка програми, плану навчання	Затверджена програма, план навчання
Затверджена програма, план навчання	6	Пошук кваліфікованих викладачів	Затверджені викладачі
Затверджені викладачі	7	Укладення договору про навчання	Договір про навчання
Договір про навчання	8	Вибір осіб, що будуть навчатися	Список осіб, що навчаються
Список осіб, що навчаються	9	Підготовка, узгодження наказу про навчання	Наказ про навчання
Наказ про навчання	10	Проведення та контроль за навчанням	Підсумкові документи навчання
Оцінка ефективності навчання	11 (Так/Ні)	11 (Так/Ні) 12	Навчений персонал, який виконує роботу, що може мати значний вплив на навколишнє середовище, та володіє компетентністю, обумовленою відповідною освітою

На першому етапі запропонованої процедури навчання з СЕМ визначається потреба в навчанні, мета та завдання. Формують і підготовлюють заявки на навчання з урахуванням рекомендацій вищого керівництва. Потребу в навчанні можна з'ясувати під час внутрішніх перевірок, діагностичних аудитів, аудитів на відповідність нормативно-правовим екологічним вимогам, під час атестації, з поточних бесід та ін.

Необхідність у навчанні персоналу підприємства визначається за структурою промислово-виробничого персоналу:

- робітники;
- службовці;
- фахівці всіх напрямів;
- керівники структурних підрозділів;
- директори за напрямками діяльності.

Наступний етап – розробка поточного та перспективного плану навчання персоналу основ екологічного менеджменту. Слід урахувати, що на первинному етапі, з метою досягнення екологічної грамотності всіх робітників підприємства та підрядних організацій, необхідно забезпечити їх джерелами інформації (такими, як наукова література, публікації з професійних видань, методичні матеріали, програми дистанційного, відео- та комп'ютерного навчання). Слід розглянути можливість запрошення консультантів, які дають змогу підприємству використовувати досвід упровадження системи. Консультант здатний повному поглянути на причини екологічних проблем, підказати нові варіанти їх вирішення, вказати на проблеми, яким не приділяється достатньо уваги.

Бюджет на навчання складається відповідно до затвердженого плану і є складовою частиною бюджету

на розвиток і підготовку персоналу. Далі необхідно обрати навчальний заклад, розробити навчальний план та програми за заданою тематикою, підготувати проект договору про навчання. Навчальний план, програми і прикладену калькуляцію на надання послуг з навчання треба узгодити з провідними спеціалістами підприємства за напрямками.

Персонал може бути направлений на навчання з СЕМ як в індивідуальному порядку, так і групою. Група чисельністю не більше 20 чол. формується з осіб, близьких за рівнем попередньої підготовки, кваліфікації, освіти. Навчальний заклад слід вибирати ретельно, враховуючи бюджет підприємства, програму навчання, що пропонується. На сьогоднішній день навчальні заклади пропонують проведення занять у вигляді семінарів, курсів, тренінгів, вебінарів, корпоративного навчання. Навчання відбувається за такими напрямками:

навчання вищого керівного складу підприємства СЕМ відповідно до ISO 14000;

навчання керівників і фахівців підприємства основних підходів до розробки та впровадження СЕМ;

навчання внутрішніх аудиторів професійного підходу до проведення аудиту.

У табл. 2 наведено аналіз навчальних закладів України, які пропонують проведення занять для підвищення кваліфікаційного рівня персоналу з СЕМ. Навчальні семінари та тренінги проводяться за місцем знаходження головного офісу навчального закладу. Можливе також проведення занять в інших містах у тому випадку, якщо кількість бажаючих пройти навчання не менше 20 чол. Вартість навчання є досить високою (1–5 днів навчання в середньому коштує від 2000 грн).

Таблиця 2. Загальна характеристика навчальних закладів з питань екологічного менеджменту

Назва навчального закладу	Напрямки підготовки	Місто	Кількість днів
ТОВ «СЖС Україна»	ISO 14001:2004. Внутрішні аудити систем екологічного менеджменту; ISO 14001:2004. Розробка та впровадження системи екологічного менеджменту	Одеса, Миколаїв, Львів, Бердянськ, Чоп, Керч, Рені, Запоріжжя, Донецьк, Дніпропетровськ, Ізмаїл, Херсон, Київ, Кривий Ріг, Феодосія, Маріуполь, Харків, Севастополь	1–3
ТОВ «Бюро Верітас-Україна»	Стандарт ISO 14001. Основи стандарту і внутрішні аудити СЕМ; стандарт ISO 14001:2004. Аудитор/Провідний аудитор СЕМ (IRCA 2017); розробка заходів і програм, аудит зниження викидів парникових газів за Кіотським протоколом та ISO 14064:2006; курс провідних верифікаторів. Кіотський протокол	Київ, Дніпропетровськ, Ізмаїл, Маріуполь, Миколаїв, Одеса, Севастополь, Суми, Харків	2–5
ТОВ «Інтерсерт-Україна»	Розробка та впровадження системи екологічного менеджменту за вимогами міжнародного стандарту ISO 14001:200; внутрішній аудит з систем екологічного менеджменту (ISO 14001:2004)	Донецьк	2–3
ДЧп Центр підготовки персоналу «ПРИРІСТ-Академія»	Системи управління навколишнім середовищем та внутрішній аудит (МС ISO 14001:2004)	Київ	2–3

Продовж. табл. 2

Назва навчального закладу	Напрямки підготовки	Місто	Кількість днів
ТОВ «Центр розвитку якості»	Внутрішній аудит з систем екологічного менеджменту (ISO 14001:2004); представник вищого керівництва з систем екологічного менеджменту (ISO 14001:2004); аудитор систем екологічного менеджменту (ISO 14001:2004, IRCA); екологічне законодавство України	Київ, Донецьк, Дніпропетровськ	1–5

Рівень знань, отриманих у процесі навчання, визначається атестаційною комісією, на підставі рішення якої видається відповідний документ (свідоцтво, посвідчення, диплом). Для підприємства можливі альтернативні варіанти: прийняття на роботу спеціалістів, які вже володіють відповідним рівнем знань з СЕМ, або спеціалістів з навчальних закладів.

Запропонований підхід до навчання та інформування працівників з СЕМ було використано на

прикладі ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан», який має певний досвід з розробки та впровадження процедур екологічного менеджменту [1, 2]. Розроблено матрицю розподілу відповідальності за етапами процедури навчання з СЕМ, яка враховує специфіку технологічних процесів та організаційної структури суднобудівного підприємства (табл. 3).

Таблиця 3. Матриця розподілу відповідальності за етапами процедури навчання персоналу з СЕМ ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан»

Етапи процесу навчання	Відповідальні особи								
	Генеральний директор	Фінансовий директор	Директор з охорони праці, екології та якості	Головний бухгалтер	Директор з персоналу	Відділ розвитку і підготовки персоналу	Відділ УОЗПНС та ПБ	Структурні підрозділи	Юридичний відділ
Формування заявок на навчання			З		У	В		В	
Розробка плану навчання			У		З	Р	Р		
Формування бюджету (кошторису) навчання	З	У			У	Р			
Вибір навчального центру (закладу), з яким доцільно співпрацювати			І		У	В			
Розробка програми й плану навчання			У		З	В	Р		
Затвердження договору про навчання	З			У		В			У
Підбір осіб, що навчатимуться						В		В	
Процес навчання						В			
Оформлення підсумкових документів навчання	З		У	У	У	В		І	
Прийняття рішення про подальше навчання			У		З	У	У	В	

Примітка. У табл. 3 позначено: УОЗПНС та ПБ – управління охорони здоров'я, праці, навколишнього середовища та пожежної безпеки; Р – розробка; В – виконання; З – затвердження; У – узгодження; І – інформація.

ВИСНОВКИ

1. Розроблено процедуру навчання персоналу з СЕМ суднобудівного підприємства, яка враховує технологічні та організаційні особливості його функціонування.

2. Процедуру навчання персоналу з питань екологічного менеджменту запропоновано до використання в СЕМ ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Ремешевська, І. В.** Методологія визначення ступеня екологічної безпеки суднобудівного підприємства [Текст] / І. В. Ремешевська // Екологічна безпека. – 2012. – № 2 (14). – С. 52–56.
- [2] **Ремешевська, І. В.** Процедура моніторингу екологічних показників у системі екологічного менеджменту суднобудівного підприємства [Текст] / І. В. Ремешевська, О. В. Белібова // Екологічна безпека. – 2013. – № 1 (15). – С. 49–53.
- [3] Системы экологического менеджмента для практиков [Текст] / под ред. С. Ю. Даймана. – М. : РХТУ им. Д. И. Менделеева, 2004. – 248 с.
- [4] Системи екологічного управління. Вимоги і керівництво з використання [Текст] : ДСТУ ISO 14001:2006 (ISO 14001:2004, IDT). – Вперше зі скасуванням ДСТУ ISO 14001–97 ; введ. 2006–05–15. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 7 с.

© І. В. Ремешевська, О. В. Белібова

Надійшла до редколегії 04.04.13

Статтю рекомендує до друку член редколегії ЗНП НУК

д-р техн. наук, проф. С. С. Рижков